

INGEZONDEN

Reactie op 'Biologische psychiatrie'

In het redactioneel van het augustusnummer 2002 van het Tijdschrift voor Psychiatrie laat collega D'haenen zien hoe hij van een genuanceerd standpunt ten aanzien van de biologische psychiatrie, verwoord in zijn Leuvense lezing, komt tot een biologisme en zijn eerste standpunt afdoet als een dwaling. Tussen de twee standpunten ligt een tijdspanne van 15 jaar. Samengevat komt zijn betoog hier op neer: Al het menselijke is herleidbaar tot de materie; al het menselijke is maakbaar; wij winnen terrein op de voorafgaande onwetendheid in de psychiatrie. Niets is echter minder waar. Dit standpunt komt voort uit een moedwillig beperkt gezichtsveld dat de psychiatrie zich aanmeet en dat uitmondt in een verpletterend monisme.

Na wat omzwervingen komt collega D'haenen tot een definiëring van de biologische psychiatrie: Alle psychische processen komen voort uit de werking van de hersenen; genen oefenen in een belangrijke mate invloed uit op het gedrag; leren veroorzaakt wijzigingen in genexpressie, die op hun beurt leiden tot veranderingen in neuronale connecties. Hij baseert zijn 'nieuwe' inzichten op het werk van Kandel en beveelt de psychiater van morgen aan deze inzichten tot de zijne te maken, opdat hij een eigen identiteit verwerve. Het is de hoogste tijd, aldus D'haenen.

Tegen dit standpunt wil ik een krachtig en fundamenteel 'nee' laten horen. Het bovengeschetste standpunt levert een karikatuur van de psychiatrie op met een zeer beperkte visie op de mens. Het degradeert de mens tot de hond van Pavlov in wie van alles gebeurt als reactie op prikkels van buitenaf; er ontstaan zelfs nieuwvormingen in het neuronale netwerk. Verklaart dit standpunt ook zaken als liefde, zelfbewustzijn en ethische verworvenheden, zo vraag ik mij af. Zijn zij alle terug te voeren op leerprocessen die te herleiden zouden zijn tot veranderende functionele

patronen in de hersenen? Hoe zit het dan met de vrije wil? Hoewel het model van Kandel de biologie uitbreidt tot interactie met de omgeving, laat het geen verklaring toe van verschijnselen als het zelfbewustzijn en de vrije wil. In dit perspectief gebeurt er meer met de mens dan leren alleen. De psychische geboorte van de mens is een interactionele gebeurtenis waarbij de ouders een bepalende rol spelen. Het belangrijkste wat hier gebeurt is de separatie die in het kind een leegte achterlaat die hij of zij voor de rest van het leven tracht op te vullen. Dit opvullen lukt nooit geheel en al: men zwerft van de ene illusie naar de andere. Men zou kunnen zeggen dat de psychoticus in een constellatie leeft waarin deze leegte is opgevuld met illusies die een werkelijkheidskarakter hebben gekregen, of, anders gezegd, dat de scheiding niet tot stand is gekomen. menszijn wil zeggen dat de mens gescheiden wordt van iets van hemzelf; zijn materiële zijn, laten we zeggen: zijn biologie. Dit gebeurt op een initiatief van buitenaf en niet van binnenuit zoals bij een natuurlijk proces. Een mens wordt uit zichzelf geen mens. De Ander is niet alleen degene die de scheiding aanbrengt, maar ook degene die klaar staat met de gift van de taal, waarlangs de omzwervingen van de mens gestalte krijgen in de pogingen zijn leegte op te vullen. De vervreemding die in de mens zelf optreedt, veroorzaakt een spanning die het hele psychische apparaat mogelijk maakt, met aspecten als verlangen, zelfbewustzijn, fantasie en ethisch handelen. Hiermee wil ik zeggen dat de mens op de eerste plaats een cultuurwezen is, omdat hem dat onderscheidt van het natuurwezen dat geen zelfbewustzijn kent. Voor mij speelt de biologie een voorwaardenscheppende rol voor psychische aangelegenheden die niet tot de biologie in se herleid kunnen worden. De biologie is ook niet alles.

Wanneer nu de psychiater zijn identiteit alleen maar moet putten uit de biologie, kan hij niet anders dan een psychiatrie bedrijven zonder ziel. Wat ziel is, heb ik hier boven proberen aan te geven, maar ik kan hierbij ook verwijzen naar de

INGEZONDEN

filosofie van Hegel waar de geest (ziel) het gat in het zijn is en niet samenvalt met het zijn (vergegenwoordigd in de biologie). Ik hoop niet dat collega D'haenen de ziel uit de psychiatrie wil wegschrijven. Hij zal haar een plaats dienen te geven.

Het appel aan opleiders in de psychiatrie vat ik hier op om kritiek te leveren op een monistische mensvisie die leidt tot een gemankeerde psychiatrie, alle postmodern pragmatisme ten spijt, en ik besluit met een persiflage op de door collega D'haenen aangehaalde woorden van Alain: 'Vanaf het moment dat de mens meer weet dan hij kan, kiest hij voor het weten en laat hij het doen!'

J.A.M. DE KROON

ANTWOORD aan De Kroon

Collega De Kroon levert kritiek op hetgeen hij beschouwt als 'een (verpletterende) monistische mensvisie die leidt tot een gemankeerde psychiatrie'.

Het is hier niet de plaats (of er is hier niet plaats) om in te gaan op de eeuwenoude discussies omtrent de diverse 'ismen'. Trouwens, ik ben daaromtrent ook niet bevoegd. Maar hij heeft het ook over mijn evolutie van een eerder 'genuanceerd standpunt' tot een 'biologisme'. Ik heb nochtans het gevoel nog steeds een genuanceerd standpunt te hebben ingenomen, dat collega De Kroon misschien is ontgaan door wat mij een pavloviaanse reactie lijkt te zijn op mijn 'appel aan opleiders', tot wie hij behoort.

Voor een zeer kritische analyse van het concept biologische psychiatrie ben ik zo vrij te verwijzen naar Berrios & Markova (2002), waar ik mij in belangrijke mate in kan vinden. Ik ben mij terdege bewust van de historische context waarin mijn stellingname zich situeert: ik heb niet de

pretentie de waarheid in pacht te hebben. Ik heb wel de innige overtuiging dat het model dat ik heb geschetst op dit ogenblik (we schrijven 2002) een waardevol model is om om te gaan met de problemen waar mensen ons (psychiaters) mee benaderen voor hulp – en om tot nieuwe, grensverleggende inzichten te komen. Of tenminste ervoor open te staan.

Het is niet onze taak een mensbeeld uit te denken – dat is arbeid voor filosofen. Maar we hebben wel behoefte aan een werkbaar instrument. Ik ben ervan overtuigd dat het model dat ik in mijn redactioneel heb geschetst, het beste is waarover we, als psychiater, op dit ogenblik beschikken. Niet meer. Maar ook niet minder. Op wetenschapsfilosofisch vlak heb ik bovendien een fundamentele voorkeur voor de heuristische waarde van bovengenoemd model, tegenover de dogmatische uitspraken omtrent de ziel en de Ander.

Het is mij niet onmiddellijk duidelijk met welke maatstaven men meet of een psychiatrie al dan niet 'gemankeerd' is: ik kan mij moeilijk voorstellen dat een grondiger kennis van al datgene wat bijdraagt tot psychopathologie – en is dat niet het voorwerp van ons vakgebied? – zou leiden tot het mankeren van de psychiatrie.

Ik wil collega de Kroon geruststellen: ik wil de ziel niet wegschrijven uit de psychiatrie. Maar zoals het moderne wetenschapsbeoefening betaamt, moeten we het eens zijn over de betekenis van de gebruikte woorden.

En we bedoelen waarschijnlijk niet hetzelfde.

H. D'HAENEN

LITERATUUR

Berrios, G.E., & Markova, I.S. (2002). Conceptual issues. In D'haenen, H.A.H., den Boer, J.A. & Willner, P. (Red.), *Biological Psychiatry*. Chichester: John Wiley & Sons.